

DR DÓCZI SÁMUEL

HADIÁRVÁK AZ IPARI PÁLYÁKON

Iparosképző intézmények új típusai
Árva- és üzemi iskolák útján
A tanoncotthonok szaporításának fontossága
Az árvaotthonok megszervezése
Az ipari társadalom munkája
A városok feladatai
Az ipartestületek közreműködése
Az otthonalapítás technikája és pénzügyi része
Az akció munkatársai
Kapcsolat a rokkantkérdéssel
Hogyan kezdjük meg a munkát?

BUDAPEST 1916

BENKŐ GYULA CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVKERESKEDÉS
BIZOMÁNYA

Hadiárvák az ipari pályákon.

Ennek a néhány oldalnyi írásnak az a rendeltetése, hogy rendbe gyűjtse azt a mondanivalót, amit ipari kérdésekkel két évtizeden át bajlódó közgazdasági irodalmi munkálkodásom során az iparosképzés terén megfigyeltem és amit a hadiárvák ipari pályára való irányítása körében állam és társadalom figyelmébe ajánlani a siker érdekében kívánatos.

Azt az akciót, amelyet Ullmann Adolf főrendiházi tag, az Országos Iparegyesület alelnöke, a hadiárvák gyámolítása érdekében megindított, nem lehet teljes izoláltságában kezelni. Az akció ma és még 10—15 éven át apátlan-anything fiatalok támogatása lesz, de ha abba a mederbe kerül ez a segítség, amelyet neki Ullmann Adolf szánt, akkor átváltozik az iparosképzés fontos problémájává és egyúttal annak legszerencsésebb megoldása is lesz.

Ezért látjuk helyénvalónak, hogy a hadiárva-akciónak ez az ipari érdekű részlete mennél alaposabb megvilágításban részesüljön, hogy mennél több elméleti és gyakorlati szakember szóljon hozzá.

A kérdést a háború vetette fel és a háború fogja meghozni a megoldását is olyan formában, amely béke idején is beválik az iparosképzési probléma elintézésének. Mintha itt is az erkölcsi és szellemi, a gazdasági és anyagi értékek és erők háborús átértékelésének egy érdekes esetével állnánk szemben. Emberbaráti alapon áldozatot kívánunk a társadalomtól, elsősorban az iparostársadalomtól és az önként megajánlott áldozatból fakad a legjózanabb gazdasági eredmény. Amin törvényhozók és szakemberek évtizedeken hiába törték fejüket, tudniillik, hogy mi

módon lehet a magyar polgári osztály fiait ipari pályákra terelni, azt a háború kényszerűsége most jótékonycélú társadalmi mozgalom útján teszi valóssággá.

Legalább így reméljük és így látjuk a jövőjét a mozgalomnak, amelynek sikere csak akkor lehet, ha megszervezése során minden fontos szempont figyelembe kerül.

Ezeket a szempontokat igyekszünk a következő oldalakon kifejezésre juttatni.

Az akció ipari részének vázlata. — A munka menete.

Arról van szó, hogy kisebb intézmények létesítsenek ipari üzemek közelében olyan elhelyezés mellett és olyan módokat között, amelyek a gyermekkel természetszerűen kedvel....-, tessék meg az illető életpályát és őt valamely iparág gyakorlati művelésére fokozott kiképzésben részesítsék.

Az akció csak úgy járhat a kívánt eredménnyel, ha egyékes és rendszeres munkaterv alapján indul meg.

Ennek első feltétele, hogy megbízható statisztikai felvételünk legyen az ipari pályákra irányítható hadiárvról.

Itt abból indulunk ki, hogy a tanonképes korukat még el nem ért árvról nem ebben a körben történik gondoskodás. Ezt a megyei árvaszékeknek, az állami és a társadalmi gyermekvédelemnek kellene ellátnia. Itt csak azokról az árvról lehetne szó, akik koruknál és hajlamuknál fogva alkalmasak az ipari életpályákra és akiket gyámjaik erre az élethivatásra szántak.

Az adatfelvétel alapján kellene megállapítani, hogy hány közintézményi, azután hány gyári és vállalati tanoncotthonra van szükség? Hol, milyen felvevőképességgel kellene vállalati vagy közintézményi tanoncotthont létesíteni?

Aztán meg kellene állapítani, mennyi beruházó tőke és mennyi fenntartási tőke áll rendelkezésre ?

Az összes teendőket úgy az előkészítés stádiumában, mint az otthonok megnyitása után való időre nézve, össze kellene foglalni és ki kellene jelölni a szerepeket és munkaköröket, azért, hogy teljes szervezethez mellett indulhasson meg a hadiárvrák nevelő és iparosképző akciója.

Az egész hadiárva-akciónak is figyelemmel kellene lennie az iparosképzés céljaira. Már a kisedotthonokban és az árvamenhelyeken irányítható a gyermekek hajlandósága, amely a

gyermeket foglalkoztató munkanemek megválasztásában nyilvánulhat meg. A szülődoktatás igen jó segédeszköz erre.

Azt az ideát, amely egy megyében vagy országrészben a gyermekek származása szerint egy polgári osztálybeli, intelligensebb nevelést kívánó és egy földműves jellegű, igénytelenebb nevelőotthont sürget, nem tudnók helyeselni. Ebben a kérdésben csak a gyermekek ügyessége, szellemi képessége és hajlama lehet irányadó.

Kiváló fontossága van annak az indítványnak, amelyet **T h é k E n d r e**, az Ipartestületek Országos Szövetségében nyújtott be. Azt kívánja, hogy Budapesten az elhelyezésre váró hadiárvtanoncok irányítása, a tanítómesterekhez és az otthonokba való irányítása céljából egy központi iroda létesíttessék, amely áttekintéssel bír az egész ország tanoncképző intézményeiről és alkalmairól. Ennek az irodának álljanak hozzáértő emberek rendelkezésére, akik meg tudják Ítélni, hogy a tanonc melyik pályára, melyik iparágra alkalmas és hol képeztetnék ki legalaposabban, hol jutnának legjobban érvényre hajlamai és képességei ?

Az akció iparosnevelési oldala.

Az eddigiekből is nyilvánvaló, hogy az inasotthon-akciónak, amelyet a hadiárvakérdésnek körében kell sürgősen megoldani, két éle van. Az egyiknek szociálpolitikai, a másiknak iparosképzési a célzata.

Amikor a magára hagyott, vagyontalan fiatalságnak a tanulás idejére olyan megélhetést akar nyújtani, amilyenre eddigi életkörülményeinél fogva és azért van szüksége, hogy fizikuma képes legyen a kellő erő kifejtésre és hogy alkalmas legyen a szellemi, műveltségi csiszolódásra, akkor szociális feladatot teljesít, kiegyenlíti a vagyoni képességek okozta társadalmi különbségeket.

Ez az akció internátusi része és ez jóformán jótékonyaságon épülhet, az önkéntes adózásra számíthat. Ezen a téren a társadalom minden rétege résztvehet az akcióban. A tisztán szállodaszerű inasotthonok szükségletének ellátásában uradalmak, egyházak is résztvehetnek állandó hozzájárulásukkal.

Az akció iparosnevelési része az állam iparfejlesztési teendőit érinti közletről. Nincsen olyan elhanyagolt állami feladat, mint a legalsó fokon való ipari tanítás. Igaz, hogy népiskolai törvényünk sincs végrehajtva, ez azonban nem ment-

heti azt a vigasztalan állapotot, amely e téren a magyar viszonyokat jellemzi. Kötetre valót írtak már erről, mégsem lehet róla eleget beszélni. A legjellemzőbb, hogy az alsófokú tanonc-tanításért szedett pénzeket sem engedi el az állam az iparosoknak, mert nem nélkülözheti ezeket a garasokat, amelyeket az esetek nagy részében az írás-olvasás tanításáért fizet a mester.

Éppen mostanában készül valami reform és úgy látszik ezt össze akarják kötni az inasotthonok révén a hadiárvak ügyével. Bizonyára igen helyesen, a kérdés csak az, mi történjek olyan városokban, amelyekben nem lesz tanműhelyes tanoncotthon vagy egyáltalán nem lesz otthon ?

Itt is gondoskodni kellene a tanítás szakszerűségéről, amit olyan módon lehetne elérni, hogy a gyakorlati életben működő, szakképzett iparosokra, kereskedőkre vagy mérnökemberekre bízhatnák az ipari érdekű tanítást, az általános érdekű oktatásnak megfelelő részét meghagyva a mostani tanerők kezében.

Itt is társadalmi munkával, a közreműködés társadalmi megszervezésével kellene megpróbálkozni úgy, ahogy ez egyik hajdúsági városban már szép sikerrel megtörtént.

Az akciónak a kisipar szempontjából mindenesetre nagyobb a jelentősége, mint a gyáripar tekintetében. A soproni iparfelügyelő egyik jelentésében megállapítja, hogy most már a kizárólag szakmunkást igénylő iparágakban is érezhető a tanonchiány. A fiatalok inkább a több függetlenséget biztosító gyári vagy napibéres munkát választják és nem állanak be tanoncnak. A szülők is vonakodnak ettől, mert attól félnek, hogy a szokás szerint teljes ellátást is nyújtó munkaadó visszaél házi fegyelmi jogával és a tanoncot főleg házi munkákkal foglalkoztatja. És utal arra, hogy az ipari gócpontokon létesített, megfelelően szervezett és kezelt tanoncotthonok kizárnák eme aggodalmak jogosultságát és enyhítenék a nagyon érezhető tanonchiányt.

Az iparosképző intézmények új típusai.

Van azonban más megoldás is.

Az eddigi gyakorlat is azt mutatja, hogy az ipari üzemek oldalán szervezett tanonciskolák új gondolata teljesen bevált és alkalmas arra, hogy a magyar iparoktatásnak hálózatát szervesen kiegészítse.

Valósággal mintaszerű az a rendszer, amelyet e részben

a Máv. követ. Nem szólva a Máv. nagyobb szabású tanonciskoláiról, a vidéken, így többek között Debrecenben, a Máv. gépjavitóműhelye különálló műhelyt rendezett be 60 tanonc részére, akik egy mérnök és megfelelő számú művezető szakszerű felügyelete alatt nemcsak elsőrendű gyakorlati emberré válnak, hanem megfelelő rendszeres elméleti oktatásban is részesülnek.

Egy aradmegyei bútorgyár az általános szokástól eltérően a tanoncokat nem az egyes segédek mellé osztotta be munkára, hanem egy külön teremben egy ügyesebb és képzetesebb mesterre bízta őket, aki velük együtt dolgozott és kiképzetésükről gondoskodva, fokozatosan bevezette őket mesterségükbe, így tanoncévei letelte előtt minden egyes tanonc bizonyos önállóságra is szert tett, mert melléjük ismét segítőtársul a fiatalabb tanoncok kerülve, igen szép és eredményes munkákat végeztek, mely körülmény nemcsak az ipartelegen kiképzett tanoncokra, hanem a munkaadóra is hasznothozó volt.

A rimaszombati közgazdasági bank gépgyára tanoncotthont rendezett be, melyben a gyár műszaki erői látják el az oktatást.

A m. kir. posta és távírda is tart üzemben egy műszerész-tanonciskolát, amelynek gondolata teljesen bevált.

A debreceni mezőgazdasági gépgyár 1913-ban 15—20 tanoncot, többnyire lelencet ugyanannyi előmunkás mellé beosztva, állandó oktatásban és felügyeletben részesít.

A losonci gyárak mintegy 70 gyermeknek elhelyezésére és kiképzésére vállalkoztak olyanformán, hogy a gyermekek ruházását és ellátását fedezik, zsebpénzt adnak nekik és kérésük többi részét betétkönyvre helyezik el. A leánygyermeket az ipari munka mellett kötésre, varrásra és főzésre is tanítatják a felügyelőnő által, az ehhez szükséges idő alatt felmentvén őket a gyári munka alól.

Egy brassói gépgyár telepén iskolát létesített, melyben 60—70 tanoncot minden reggel 8—9 közt elméleti oktatásban részesíti. Az oktatást a gyárnak egy műszaki hivatalnok végzi, aki a rajzolásban, a számtanban és a gépelemek szerkesztésében képezi ki a tanoncokat.

Az újítás, amely teljesen bevált, főleg azt a célt követte, hogy a Taylor-rendszerre való áttérést megkönnyítse. Ehhez ugyanis képzett szakmunkásokra van szüksége a gyárnak.

A házi iskoláknak ez a rendszere feltétlenül beválik. Mintaszerűek e téren a svájci Sulzer-cégnak intézményei, amelyeket nálunk a Máv. telepei és több cég, ezek sorában a Wörner is, meghonosítottak. Előnyei, hogy külön költséget nem okoznak, hogy a tanítás gyakorlati, hogy az oktató személyzet egyúttal jellemnevelő is, hogy gyakorlati emberekből kerül ki és hogy a növendékek haladása ellenőrizhető, oktatásuk mélyíthető.

Ezek mind olyan előnyök, amelyek az izolált iparoktatásban csak nehezen érhetők el.

Árvanevelés üzemi iskolák útján.

Ha már most ez a rendszer normális időkben is megállotta helyét, valószínű, hogy az árvanevelés szolgálatába is állítható, anélkül, hogy az árva-akció vezetősége részéről nagyobb szabású előkészítő munkát kívánna meg. Csupán annak megállapítása volna kívánatos, hogy milyen feltételek mellett adassék meg az engedély ilyen házi tanonciskolák létesítésére.

Ki kellene kötni például, hogy csak olyan cégről lehet szó, amelynek *egészséges* műhelyei, megfelelő oktató szakemberei vannak és amely gondoskodni tud egészséges lakásról.

Ki kellene terjeszkedni e téren a szemmeltartás kérdésére is, időnkint megbízottakat kellene kiküldeni az ilyen házi iskolákba a tanítás, a gondozás és nevelés ellenőrzése végett.

A gyári üzemek körében való árvanevelés tehát ilyen házi iskolák létesítése útján megvalósítható.

Más a helyzet a kis- és középipar terén, amely nem dolgozhat ilyen tömegekkel, itt csak a rendes iparoktatási intézetek kerülhetnek szóba. Vagyis az árva a mesternél vagy a tanoncotthonban kap ellátást, elméleti oktatását vagy gyakorlati továbbképzését ellenben az ipariskolában kapja.

És ezen a ponton, mivel a kis- és középipar tanoncképzése legalább is egyforma jelentőségű a gyáriparral, az összes érdekelt tényezők vállvetett munkájára van szükség.

A magyar tanoncotthon-ügy elhanyagolt területét művelés alá kell venni.

1914-ben 894 tanoncot befogadó 26 otthonunk volt, amelyet az állam 120.000 koronával támogatott és 13 otthon

volt szervezés alatt, amely évi 83.000 korona állami segély mellett 465 tanonc ellátására vállalkozott.

A tanoncotthonok szaporításának fontossága.

Valóban csekély számok a minimális szükséglettel szemben.

Hogy milyen sürgős és elmaradhatatlan teendő a tanoncotthonok szaporítása, az a következő hitelesen megállapított tényekből derül ki: Egy tiszántúli városban az iparfelügyelőnek közbe kellett lépnie, mert a tanoncok megfelelő lakás hiányában, az istállóban voltak elhelyezve és mosdójuk sem volt.

Egy marosmenti ipartelegen a tanoncok hálólhelyisége piszkos, sötét és hideg, a padlózata cementből volt, több ablaka kitörött és az ajtó felett a téglák kihullottak. Az ágyak piszkosak, az ágynemű elégtelen és piszkos volt. Két kettős ágy volt benne és az inasok között két segéd is aludt. A tanoncok télvíz idején is az udvaron egy mosdótájból mosdottak és az étkezőhelyiség fűthetetlen, piszkos, levált vakolatú és patkánylyukakkal telt, kitört ablakú helyiség volt és más nappali tartózkodási helyük a tanoncoknak nem volt. A tanoncokat nem csupán a szakmabeli munkákra, hanem kazánfűtésre, anyagszállításra és más efféle is felhasználták és vasárnaponként a műhelyt is kellett takarítaniuk. A műhely jéghideg volt, mert kályhát nem lehetett fűteni, úgy, hogy ott az egészség veszélyeztetése nélkül egész nap nem lehetett dolgozni.

A kaposvári iparfelügyelő megemlíti, hogy több esetben kellett közbelépnie amiatt, hogy a tanoncokat éjjeli pihenőre a munkahelyiségekben helyezték el.

A soproni iparfelügyelő azt mondja, hogy egészségügyi érdekü intézkedésre főleg kisipari telepeknél volt szükség, ahol nem ritkán a műhely a hálólhelyiség is és gyakran ketten vagy hárman alszanak egy el nem választott közös fekvőhelyen. Az iparfelügyelet alá tartozó telepeken ez lassankint meg fog szűnni, de a többi kisipari telepeken ez az állapot mindaddig megmarad, míg a tanoncotthonok létesítése a teljes ellátással járó tanonctartást is meg nem szünteti.

E részben jellemző, hogy most háború idején mekkora gonddal ellenőrzik a hadifoglyok egészségvédelmét. Egy pesti

szerszámgyáros orosz hadifogoly munkásokat kért. Több rendbeli formalitás után az volt az egyik lényeges kikötés, hogy egészséges, szellős lakást kell biztosítani a foglyok részére. Kénytelen volt a maga lakásából kiköltözni. Nem mehet tehát tűzásszámba, ha a serdületlen iparos fiatalság részére egészséges lakást követelünk. Mivel pedig manapság kisiparos ezt nem nyújthatja, ezért kell városi, megyei és állami, esetleg társadalmi eszközök igénybevételevel, éppen az ipari pályára irányítandó hadiárvak érdekében mennél több tanoncotthon felállításáról gondoskodni.

Az otthonok megszervezése.

Az akció folyamán háromféle intézményről lesz szó. A k ö z o t t h o n o k r ó l, amelyeket állam, város vagy más közjogi vagy társadalmi testület alapít, a g y á r i vagy vállalati o t t h o n o k r ó l, amelyeket egy cég alapít és egyes i p a r o s o k csoportjáról, akik árvak tartására és nevelésére vállalkoznak.

Mindegyik csoportban más és más lesz a munka menete.

A legegyszerűbb a második csoport. Itt mindössze annyi dolga lesz a minisztériumnak, hogy az alapítás feltételeit és az üzembentartás szabályait, amelyek nagyjában egybeesnek a fiatalokúakat illető iparfelügyelet szabályaival, megállapítsa, azokat az iparos-, illetve munkásképzésre vonatkozó elbírásokkal kiegészítse és betartásukat ellenőrizze. Ez a csoport fog leg hamarabb hozzájutni az otthonaihoz, mert meglesznek hozzá a szükséges eszközei.

Nehezebb lesz a munka az első csoportban. Alapjában mégis jelentős tőkét igényel a tanoncotthon megalapítása, akár csupán internátus-jellege van, amilyen a zsolnai, akár tanműhellyel kapcsolatos, amilyen az orosházi.

A telek, az épület, a felszerelés a mai munka- és árviszonyok mellett nagy összegeket igényel. Ezeket kölcsön útján is lehetne fedezni. A fenntartás költségei azonban évről-évre visszatérők. És ha egy tanonc havi költségét — amortizáció nélkül — csak 100 koronára becsüljük is, egy 60 tanoncra kalkulált otthon évi fenntartása 50.000 koronát tesz, aminek e ezere csak állam, város, kamara és ipartestület együttesen vállalkozhatik.

Igaz, hogy a talaj sok helyen kedvező erre. Pozsonyban tudomásunk szerint már épül egy 600.000 koronás otthon. Budapesten a női szabóipartestület már 52.000 koronát gyűjtött ilyen célra. Az építőipartestület is hajlandó nagyobb összeget áldozni. Mindezeket a hajlandóságokat és anyagi eszközöket sorakoztatni kellene és rendszert kellene belevinni a felhasználásukba. Figyelemmel kell lenni a földrajzi eloszlásra és Budapesten arra a kérdésre, hogy melyik szakmában indokolt egy külön szakma szerinti tanoncotthon. Az a kérdés is felmerülhet, egyáltalán célszerű-e a szakmák szerinti tanoncotthonok létesítése? A fővárosban ugyanis nem vagyunk híján olyan feltétlenül elsőrendű iparoktatási intézeteknek és berendezéseknek, amilyenekre szükség van. Amit pótolni kellene, az a tanoncok internátusszerű ellátása. Ezt pedig a fővárosban is csak a távolság, az iparosság, a szükségesség szempontjából lehet megbírálni.

Ezeknek alapításánál mindig szükség lesz olyan közreműködő köztestületre, amely a terhek nagyobb részét magára vállalja, mely a beruházandó tőkéről gondoskodik. Ez az állam, a megye, a város, a gyermekvédő liga, vagy egy kultúregyesület lesz, amely alapszabályszerű céljai közé az ifjúság gondozását, vagy nemzetiségi vidéken a magyarság terjesztését felvette. Ha az alapítási költségekre már lesz fedezet, akkor csak a fenntartás terheiről kell gondoskodni és ebben mindazok a tényezők, amelyeket egyik fejezetben a munkatársak között felsorolunk, részt fognak venni. Minden nagyobb műhely, üzlet vagy cég, ha saját tanoncát nem is láthatja el az otthonban, vállalhat egy évi hozzájárulást, amelyből a tanonc ellátási átalánya kiegészítést kaphat. Vagyonosabbak árvaik részére alapítványt is rendelhetnek, úgy, hogy az adományuknak csak a kamatai legyenek felhasználhatók.

Valószínű, hogy az otthonokból kikerült iparosok az életbe kikerülve, akár adomány, akár alapítvány formájában szívesen fogják az otthonnak megtéríteni, amit attól kaptak és így az otthonoknak módjukban lesz olyan feladatokkal is foglalkozni, amelyek eredeti rendeltetésükön túlmennek.

Ilyen formán az otthonok csak 10 éven át lennének jótékony alapra fektetve és később a tisztára iparostársadalmi alapra térhetnének át.

A harmadik csoportba tartozó egyes kihelyezések tulaj-

donképen a mai tanoncelhelyezés formája alá tartoznak. Itt csak arról lehetne szó, hogy a hadiárvak olyan gyámokat kapjanak, akik a szakszerű és alapos ipari kiképzésüket is tudják szemmel tartani és hogy olyan iparosmesterekhez kerüljenek, akiknek személye mindenben biztosíték abban a tekintetben, hogy a kezükre bízott árvából jó munkás és kifogástalan polgár lesz.

Itt helyesnek látszik az a terv, hogy az ipartestületek kijelölése alapján az iparkamarák bírálják felül az erre alkalmas iparosmestereket ajánló névjegyzékeket és ajánljanak egyúttal megfelelő árvagyámokat is.

Az ipari társadalom munkája.

Ez a legközelebb fekvő kérdés. A válasz, amit arra a kérdésre várunk, hogy mi az akcióval szemben az ipari társadalom dolga, a lehető legkönnyebb és a legegyszerűbb. Minthogy az ipari világ legsajátabb érdekeiről van szó, elsődendő kötelessége minden iparosnak egész szívével, lelkével, de vagyoni képességeinek arányában mért áldozatkészséggel is az akció mellé állani.

A világháború megmutatta, hogy az ipari teljesítőképességnek mekkora befolyása van a fegyverek mérkőzésének eredményére. Már pedig annak igazolása, hogy a munkásnak, a munkás képzettségének mekkora befolyása van az ipari teljesítőképességre, merőben felesleges.

Mikor eszerint arról van szó, hogy a hadiárvak felnevelése és existenciájuknak az ipari foglalkozásra való alapítása érdekében és ezzel a szakszerű iparoktatás terjesztése érdekében országos akció indul, az ország iparosságának egyértelműen kell munkát és szerepet vállalnia.

A legfontosabb munka, amelyet az egyes iparos elláthat, egy-egy árvának vállalása. Ez annyit jelent, hogy az olyan árvát, akinek életkora éppen megfelel az iparos családi viszonyainak, szeretettel a házába fogadja és anyagi helyzetének megfelelő ellátásban és nevelésben részesíti. Aki nem bírja ennek költségeit, támogatásra számíthat. Kötelessége az árva egészsége, jelleme, *jövője* és erkölcsi élete felett örködni és mindazt

megtenni, amit az ember a jó családapától saját gyermeke irányában elvárhat. Természetes, hogy ebben a nehéz feladatban az iparos feleségére is igen érdemes munka vár, hiszen a nevelés tulajdonképpen az anya dolga. Rendkívül hálás tér kínálkozik ilyenformán itt is a magyar iparosasszonyok számára, akik a háború által okozott sebek gyógyításában örökké emlékezetes példájú buzgóságot fejtettek ki. A hadiárva-akció ipari részének ezt a kis darabját ki kellene emelni és a magyar iparosasszonyok külön ügyévé kellene tenni, hogy egy szervezetbe tömörülve, komoly, számottevő eredményt lehessen elérni. Hadd jegyezze fel a történetíró, hogy az 1914—1916. évi világháború idején minden magyar iparoscsalád hajlékot adott egy hadiárvának. Elsősorban magunkkal szemben való kötelességünk ez, hogy iparostársaink árvái ne szoruljanak a hatósági ellátásra. Erre irányul a nagyváradai ipartestület példás árvaügyi mozgalma. De kötelességünk ez általánosságban is. Mindenki abból adjon, amije van. A nagyiparosok pénzt vagy árvagondozó intézményt is. A kisiparos családi otthon, meleg szeretetet.

A támogatásnak másik formája az, amely a hadiárva anyjának ad módot arra, hogy gyermekét felnevelje. Ez azért is fontosabb, mert nem szakítja el az árvát anyjától. Az anyán keresztül támogatjuk az árvát, ha munkát, vagy állást szerzünk neki, ha egészséges lakásukról gondoskodunk, ha az ételmezésben, a ruházzkodásban, a gyermek iskoláztatásában vagyunk segítségére. Ha magunkra vállaljuk gyermekének gondozását arra az időre, amelyet kenyérkeresete érdekében házától távol tölt el, ha az erre való napközi otthonok szervezésében vagy fenntartásában részt veszünk. Az anyákat támogassuk és akkor az árvát is segítettük.

Ez is az iparosasszonyoknak való munka.

Tegyük meg a magyar iparosasszonyok kötelességüket azokkal az özvegyekkel szemben, akik férjüket veszítették el a nagy küzdelemben, álljanak az anyák mellé, akik árvájukat csak a boldogabb anyák segítségével tudják felnevelni.

A háborús anya- és gyermekvédelemből minden magyar iparosasszonynak ki kell vennie a maga részét.

Külön-külön kell rámutatnunk néhány elszigetelt érdekeltégi körnek kötelességeire.

Az iparfelügyelői jelentések megállapítják, hogy a nagy ipartelepek csak újabban áldoznak a tanoncügyre. Iskolákat,

tanműhelyeket, otthonokat létesítenek. Ha ez így van és ha ebből megállapítható annak a vádnak alaposága, hogy a jövő munkásnemzedék nevelésének terhét eddig csak a kisipar viselte, akkor a hadiárva-akció a legjobb alkalom arra, hogy a gyáripar jóvátége saját magával szemben való mulasztásait, egyben azonban igen hasznos szolgálatot téve ipari fejlődésünk ügyének. Mert bármilyen magasra becsüljük is állami iparoktatásunk európai hírű tevékenységét, az kétségtelen, hogy a oyári tanműhelyek szakavatott praktikus mérnökök vezetése alatt képesebbek lesznek az élet számára nevelni a munkásokat, mint a tisztán iskolai oktatás. A kellően ellenőrzött gyári tanműhelyekből tehát olyan munkásgeneráció fog kikerülni, amely a magyar ipar munkástörzsének legértékesebb része lesz.

A városok feladatai.

Komoly feladatok várnak e téren a városokra is, amelyek nem csupán jótékonyági, társadalmi szempontból kötelesek az akciót támogatni, hanem azért is, mert ezzel adófizető népességük keresőképességét emelik.

Amelyik városnak tanoncotthona lesz, annak kézműipara emelkedő, fejlődő irányt fog venni. Azok a jobb társadalmi állású szülők, akik ipari pályára szánják gyermeküket, ilyen modern városban fognak megfelelő iparosmestert keresni. Így a jobb iparosmesterek jobb tanoncanyagot fognak kapni, végeredményben tehát a város ipari viszonyai javulnak.

Kötelességük a tanoncotthon létesítése azért is, mert a velünk barátságos keleti és balkáni államokból bizonyára sok ifjú fog hozzánk jönni ipari kiképzést keresve. Nyelvünk ismerete híján nem iratkozhatnak az állami ipariskolába, a nyelv megtanulására a legjobb alkalom a műhelyben és a felekkel való mindennapi érintkezés. Az iparosok is szívesen veszik majd magukhoz ezeket az ifjakat, ha ellátásuk gondjában a város osztozik velük.

És végül nem térhetnek ki a városok az e téren rájuk váró feladatok teljesítése elől azért sem, mert kétségtelenül a városok dolga az ipari élethivatások népszerűsítése. Ma nemcsak Budapesten, hanem a vidéken is a városok veszik kezükbe a pályaválasztásra vonatkozó tanácsadást. És amikor nálunk mindenki arról beszél, hogy a hivatalnoki pályákon túltengés van és a

középosztály húzódik az ipari kenyérkeresettől, akkor minden jóra való törekvés megakad a tanoncotthonok hiányán.

A tanoncotthonok szervezése a városok dolga. Azzá teszik a városfejlesztési, a pályairányítási és a társadalompolitikai érdekek.

Az ipartestületek közreműködése.

Ezek után felmerül az a kérdés, mi legyen az ipartestületek munkája a hadiárva támogatásában ?

Az ipari pályákra törekvő hadiárva egy része a gyárakban fog elhelyezést találni, másik része kisiparosokhoz kerül.

Ez az utóbbi csoport irányítás, kiképzés, gondozás dolgában az ipartestületek közreműködésére fog szorulni.

Az esetek jó részében ugyanis ez lesz a dolgok lefolyása :

A serdületlen hadiárvaakat ellátó intézet a tanoncjelölt árva képességeinek és hajlamainak megfelelő iparágat fog ajánlani. Amikor nem akad gyár, amelyik ilyen iparágat magában foglal vagy amelyik hajlandó vagy képes tanoncot felvenni, vagy amikor az árva gyámja határozottan a kisipari műhelyben való kiképzést kívánja, az ipartestület (Budapesten a szakipartestület) dolga lesz a tanító iparost javaslatba hozni, a tanoncot elhelyezni és ügyelni a kiképzés alaposságára.

Az ipartestületeknek igen hálás és fontos szerep jut a kisipari tanoncotthonok létesítése és fenntartása körül. Már eddig is több városban sikerült az ipartestületek kezdeményezésére a tanoncotthonok megszervezése és meggyőződésünk, hogy az állam, a városok és a társadalom támogatása mellett, a jelen viszonyok mellett igen széles körökben fog sikerrel járni a kezdeményezés.

Erre mutat az is, hogy a kereskedelmi és a közoktatásügyi miniszter urak nagyobb figyelmet kívannak a tanoncotthonok ügyének szentelni és hogy a most folyamatban levő társadalmi gyűjtés eredményéből megfelelő rész fog jutni a kisipari tanoncotthonoknak is.

Nem utolsó sorba való az az érdem is, melyet az ipartestületek e téren a gyűjtés szervezése és ellátása révén szerezhetnek. Igaz ugyan, hogy a hadi jótékonyági akciók már meglehetősen mértékben vették igénybe a mindenkor áldozatkész magyar iparosságot is, mivel azonban ebben az esetben az iparos világot közvetlenül és legkomolyabb érdekeiben érintő országos és

nemzeti kérdéstről van szó, valószínű, hogy a gyűjtés a kívánt eredménnyel fog járni.

Erre már csak azért is lehet számítani, mert a kisebb-nagyobb vagyონrészeknek közcélokra való rendelése kellő szervezés mellett sokkal eredményesebb, mint akkor, ha magára marad és a véletlentől függ.

Nyugalomba vonult iparosok, iparosok özvegyei gyakran szánnak valamit ipari közcélokra. Ha a hadiárva-akciót a sajtó és a vezető ipari körök állandóan előtérben tartják, valószínű, hogy az adományozók a hadiárva-támogatásnak fogják juttatni, amit jótékony célra szánnak. (Alig múlik el hónap ilyen alapítványok nélkül. így legutóbb Baján egy özvegyasszony a főtéren levő házában felét a bajai ipartestületnek hagyta végrendeletében.)

Az egészen kis összegű gyűjtés is hozhat komoly eredményeket. Az ipartestület az iparosok, minden iparos pedig az üzletfelei körében indíthat gyűjtést, amelyet a helyi hatóságok is bizonyára teljes készséggel fognak támogatni.

Ilyen irányú kezdeményezésről kaptunk hírt Sopronból és Nagyváradról is.

Az utóbbi városban maga a rendőrfőkapitány állott annak a mozgalomnak élére, amelyet az iparos-hadiárvák segélyezése végett indított az ottani ipartestület. A gyűjtésnek már eddig is figyelemreméltó eredménye van.

Szerepe és munkája akadhat az ipartestületnek a majdan felállítható tanoncotthonok vezetése és fenntartása körül is. Akár az állam, akár a város fogja alapítani az otthon, az iparosok közreműködése nélkül nem fog boldogulni. Az első teendő az elhelyezendő tanoncok összeírása lesz. Megállapítják, hogy mely iparosok kívánják tanoncaikat az otthonban elhelyezni, mely iparosok tartanak számat az otthon útján tanítómestert kereső tanoncra, mely jobbmódú iparosok hajlandók az otthon költségeiből részt vállalni?

A szervező munkának mindez és sok apró részlete el sem képzelhető az ipartestület buzgó és lelkes munkálkodása nélkül. Ebben rendszert teremteni, mindezt irányítani az előkészítés dolga, amelyet már most kell napirendre tűzni.

Már eddig is több ipartestület tudta az államot, a megyét, a várost és a kamarát tanoncotthon alapítására hangolni. Ezidő-szerint is több ipartestületi tanoncotthon van alakulóban. Ezek

példái azt igazolják, hogy az illetékes körök szívesen látják az ipartestületek kezében a kezdeményezést. Épp ezért, ahol csak kívánatosnak és szükségesnek látszik tanoncotthon létesítése, tüzze ki az ipartestület a kérdést napirendre, jelentse be az Országos Iparegyesület útján ilyen otthon alapítására vagy az alapításban való részvételére vonatkozó készségét, állapítsa meg, hogy mekkora a megye, a város, a kamara és az ipartestület valószínű támogatása, hogy illetékes helyen kombinációba kerülhessen.

Ez a tájékoztató előkészítés sürgős, mert valószínű, hogy nagyon sok lesz a jelentkező.

Az otthonalapítás technikája és pénzügyi része.

A tanoncotthonok létesítésére, szervezetük megállapítására egységes szabályokat alkotni nem lehet. Mindig a helyi viszonyok adják meg az alapvonalakat. Sok függ attól, ki, hol, milyen pénzekből, milyen támogatással alapi íja. Segesvárott például az ev. hitközség létesített otthont, amelyben ev. tanoncok havi 20 koronáért teljes ellátást kaptak, felszabadulásuk után egy évig havi 30 koronáért. A többletet az egyházközség fedezte.

Természetes, hogy a mai drágaság mellett ott is több kerül az ellátás, ma azonban az állam is bőkezűbb, már csak azért is, mert ösztöndíjakra és a kisipari gépsegélyekre nem költ semmit. És rendelkezésre fognak állani azok az összegek is, amelyek a most megindult Ullmann-féle árvanevelési akció nyomán gyűlnek be.

Alapjában véve tehát a pénz kérdésén múlik az akciónak sikere. Mert a munkára való készség minden érdekelt társadalmi körben megvolna. Jellemző e részben, amit a segesvári tanoncotthon fejlődése körül megállapítottak. Ott havi 20 koronába kerül egy tanonc eltartása. Mégsem tudott az otthon 15 tanoncnál többet kapni, mert az iparosok legtöbbször a tanonc ellátására még ily csekély összeget sem tud fordítani.

Hogy hány tanoncotthonra lesz szükség és hogy azokat hol kell felállítani, azt az árvák száma és földrajzi eloszlásuk, de még inkább az akcióban való részvétel dolgában tanúsítandó hajlandóság fogja megszabni. Szegeden például a rokkantügyi hivatal buzdítása nyomán a város, az iparkamara és az ipartestület már legközelebb megnyitja az új tanoncotthont,

mely főleg a hadiárványokra van figyelemmel. Ennek szervezése a következőképpen ment végbe.

A város kimondotta, hogy az összes állami egyenesadók után kivetendő két százalékos pótaxiát megfelelő összeget a jövő évi költségvetésbe fölveszi s a kért telket fölajánlja az iparostanonciskola céljaira. Az érdekeltek a várossal egyetemben alapítványi helyeket biztosítanak az otthonban és a szülők, illetve a mesterek mérsékelt díjat fizetnek a tanoncok ellátásáért. A tanoncotthon megnyitását még ez idén tervezik az ipar-testület székházában. Egyelőre 60—80 tanuló részére rendezik be az állam költségén az épület egyik szárnyát.

Úgy a kereskedelmi, mint a közoktatásügyi miniszter programba vette az otthonok szaporítását. Mindakét tárca körében mélyreható terveket dolgoztak ki az otthonok szaporítása érdekében. Ez igen sürgős.

1913-ban a gyárakban körülbelül 20.000 tanonczuk volt. Kisipari műhelyekben jóval több, körülbelül ötszöröse. A hadiárványok számát ma 50.000-re teszik. Ha ennek egy ötödét vesszük olyannak, amely a tanoncképzés kezdő korát már elérte, akkor 10.000 lesz a számuk és ebből legalább 3000 olyan, amelyik rá van szorulva az otthonra.

Manapság 1500 tanoncot fogadhatnak be otthonaink, vagyis a ma fennálló 40 otthonhoz még 80-at kellene felállítani, hogy minden igény kielégíthessék.

Hogy ehhez milyen pénzeszegekre volna szükség, azt becslés útján lehet megállapítani, ha valamely átlagos arányú otthon alapítási és fenntartási költségeit tartjuk szem előtt.

E részben a gyermekvédő liga által fenntartott otthonok zárószámadásai nyújthatnak tájékoztatást.

A kereskedelmi minisztérium minden tanoncotthont a befogadott tanoncok számához igazodó segélyben részesít.

A másodsorban figyelembe kerülő anyagi segítség az, amit a városoktól és megyéktől lehet várni. Pozsony 600.000 korona költséggel létesít otthonot. Veszprém megye és város, Lúgos és Szeged készül otthonot alapítani. Ehhez járul a gyermekvédő liga és a társadalom támogatása és végül figyelembe kellene venni azokat az eszközöket, amelyeket a rendkívüli, a háborús idők adnak kezünkbe.

A segélyek összegei az 1912., 1913. és 1914. években ezek voltak:

2	Orsz. gyermekvédő liga tanoncotthona	Kolozsvár	30	5.000	5.000	5
3	" " " " "	Nagyvárad	30	5.000	5.000	5
4	" " " " "	Szeged	30	5.000	5.000	5
5	" " " " "	Pozsony	30	5.000	5.000	5
6	" " " " "	Temesvár	30	—	5.000	5
7	" " " " "	Nyíregyháza	30	—	—	5
8	Székesfehérvár szab. kir. város tanoncotthona		20	4.000	6.000	4
9	Rozsnyói kath. legényegylet tanoncotthona		25	10.000	5.000	3
10	Zsolnai ipartestület tanoncotthona		50	10.000	10.000	—
11	Szent Erzsébet gyermekotthon egyes., Pozsony		30	43.000	43.000	8
12	Egri kath. legényegylet tanoncotthona		25	5.000	5.000	—
13	Erdélyi ref. egyházközség tanoncotthona, Marosvásárhely		15	2.000	2.000	2
14	Zombori kath. legényegylet tanoncotthona		25	—	3.000	3
15	Kassai kath. legényegylet tanoncotthona		25	6.000	6.000	6
16	Nyitrai kath. legényegylet tanoncotthona		25	4.000	4.000	4
17	Budapesti ref. egyházközség tanoncotthona		50	7.822	5.622	5
18	Ujpesti kath. legényegylet tanoncotthona		50	—	25.000	—
19	Brassói szakiskolával kapcsolatos székely tanoncotthon fenntartása		80	17.494	26.607	15
20	Országos gyermekszanatorium-egyesület		10	10.000	10.000	10
21	Kath. tanoncokat védő egyesület, Budapest		50	—	22.600	7
22	Iglói általános ipartestület tanoncotthona		30	—	5.000	—
23	Győri ipartestület tanoncotthona		40	—	3.500	3
24	Nyomorék gyermekek országos otthona		20	—	2.000	2
25	Kath. patronage egyesület budapesti tanonc- otthona		60	—	7.500	7
26	Esztergomi kath. legényegylet tanoncotthona		30	—	—	6
	Összesen		894	141.316	218.229	118

Nálunk az egyetemi és a középiskolai ösztöndíjalapítványok túltengésben vannak. Ezeket az iparoktatás fontosságára való tekintettel át kellene minősíteni. Addig, míg a hadiárva-akció tart, egy részüket, ahol erre mód van, iparosnevelési célra kellene fordítani.

Ugyanez áll a kereskedelmi minisztérium rendelkezésére álló tanulmányi ösztöndíjakra és bizonyos iparfejlesztési segélyekre nézve is, amelyeket a háború alatt és a békekötés után néhány évig nem lehet arra fordítani, amire rendeltettek. Es áll ez a kivándorlási akció irányítására és szabályozására szánt összegekre is. Kivándorlás a háború után nem lesz. Csak a

háború révén bővülő feladataik közül egy sincs olyan fontos, mint az árvák támogatása és ennek útján az iparosnevelés előmozdítása. Joggal várhatjuk tehát tőlük a nagyobbszabású közreműködést.

Munkatársai az akciónak a városok is, amelyek munkaköréről már szólottunk. Telekadományozás, pénzbeli hozzájárulás, az adminisztráció elvállalása, alapítványos helyek létesítése, mindmegannyi lehetséges formája a közreműködésnek.

Szólottunk már az ipartestületek szerepéről és ehhez jár közel a kaszinók, körök és egyháztestületek munkaköre is.

Részletesebben kell szólnunk a tanonciskolákról.

Az ország 640 tanonciskolájára 1915-ban 3 milliót költöttek, amiből csak 700.000 korona volt az államé. A többit a városok és az iparosok fedezték. A tanítás az állam dolga, viselje tehát a terheit. Az így felszabaduló összegek pedig hadd jussanak az otthonoknak.

Ott, ahol a tanonciskola mellett létesülhetne az otthon, a személyi és dologi kiadások jórésze hasznosítható az otthon üzeme javára.

Ez főleg a szakirányú tanonciskolákra nézve állja meg helyét, igazolja ezt a felfogást az államvasuti javítóműhelyekkel és a Máv. gépgyárral kapcsolatban fennálló szaktanonciskolák üzeme.

Kapcsolat a rokkantkérdéssel. — iparoktatási reformok az akció keretén kívül.

Végül néhány szót kell mondanunk az árva-akciónak a rokkantkérdéssel való kapcsolatáról és arról, hogy mik volnának a tanoncoktatási teendők az akció keretén kívül?

A tanműhelyes tanoncotthonokat a rokkantképzés szolgálataiba lehet állítani. Az akció első szakában tehát párhuzamosan haladhat ez a két feladat.

Viszont, amikor a rokkantképzés feladata már ki íesz merítve, azok a beruházások és berendezések, amelyek a rokkantképzés kedvéért létesültek, a tanoncoképzésre és a tanoncok internátusszerű ellátására használhatók fel.

A két szerepnek és feladatnak ez a párhuzamos haladása és fokozatos cseréje megfelelő gondoskodással készítenendő elő.

A rendszeres intézményszerű műhelyi iparosoktatásnak általánosítására több alkalom is nyílik. így például arra gondo-

lünk, hogy a kereskedelmi miniszter telepengedélyezések és engedélyezések, szubvencióadások alkalmával egyrészt a fiatalok munkások egészségvédelme, másrészt a fiatal munkásgeneráció alapos és szakszerű képzése érdekében minden új, nagyobbarányú ipartelep alapításánál kiköthetné, hogy a telep csak úgy létesülhet, ha az alapító a telepen tanoncotthont és tanműhelyt létesít, amely a miniszteri szakemberek felügyelete alá helyezendő.

Hogy ez mit jelent, azt a hajózási vállalatok javítóműhelyein elképzelt tanműhelyek esete világíthatja meg érdekesen. A fiumei hajóépítő szakiskola növendékanyagot meríthetne ebből a tanműhelyből, a polai arzenál pedig szakképzett munkásokat kaphatna innét.

Ilyen természetű reform lehetne az is, hogy a megyei és városi, az egyházi, ipari és közüzemek valamely minimális mértékű üzem mellett kötelezhetők volnának tanműhelyek fenntartására.

Nem látszik megvalósíthatatlannak, hogy a tanoncoktatás ellátása városoknak, kamaráknak vagy ipartestületeknek engedjék át. A városok között örvendetes és egészséges verseny indult meg, nem csupán az állami iparoktatási intézetek megnyerése, hanem az alsófokú tanoncoktatás javítása és emelése érdekében is.*) Mintául e részben M ü n c h e n városa szolgálhat,

*) Az említett versengést illetőleg tanulságos az az összehasonlítás, amelyet Nagyvárad és Szeged között tesz egyik szegedi lap, amikor így ír a kettőjük ipariskolai munkásságáról:

Talán Szeged is. Két nagy vidéki város lapjaiból adunk itt szemelvényeket. Az egyik nagyváradai és a következőkép szól: Mindig büszkék vagyunk arra, hogy Nagyvárad kereskedelme és ipara a legfejlettebb. Most, a háború alatt se kell szégyelnünk magunkat, mert Nagyvárad most is vezet az iparosok és kereskedők nevelésében, amit az ország kereskedő- és iparostanonciskoláinak múlt évről most kiadott kimutatása is igazol. Eszerint Nagyvárad az iparos- és kereskedőtanonciskolákra 73.373 koronát költött, ami a kimutatásban messzire felülmúlja a többi városokat, amelyek közül a legtöbbet Arad áldozott 41.448 koronával, míg Kassa 22.742 és Pécs 46.957 koronát áldoztak ugyanerre a célra. Beszédessé számok ezek. S mivel az iparos- és kereskedőtanoncok idővel a legtöbb esetben önálló kereskedőkké és iparosokká lesznek, nincs okunk aggódni a jövő Nagyvárad kereskedelmének és iparának fejlődése miatt, ami ilyen anyagi áldozatok mellett csak a legteljesebb fejlődést eredményezheti. Igaz, hogy Szeged legújabb költségvetése szerint T9.702 koronát áldoz az inasoktatásra, ezzel szemben a tanügyre 518.758 koronát költ, amiből a városi felső kereskedelmire 91.031, az ipari oktatásra 6560 korona jut.

ennek színvonalát azonban mi még nem érhetjük el, ellenben sokat tehetünk az alsófokú tanoncitanítás javítása érdekében.

Sőt egyesületek kezébe is le lehetne tenni az ipari tanonc-
oktatást. Példa erre a Budapesti Kereskedelmi Testület által
fenntartott mintaszerű kereskedelmi szakirányú tanonciskola, a
budapesti vendéglőszakiskola és a most készülő drogériaszak-
iskola. Szakegyesületek és ipartestületek sokat tehetnek a szak-
szerű tanítás érdekében és módjukban áll a tanoncotthonok
létesítése és támogatása is, amint azt a budapesti női szabók
megmutatták, amikor a női ruhakészítést élethivatásul választó
hadiárvák részére egy gyűjtés során 52.000 koronánál többet
gyűjtöttek.

Az ipartestületek is néhol nagy vagyonok felett rendelkez-
nek, a legtöbb esetben pedig ingatlanuk is van. Ilyenkor módot
lehetne találni az alapítványok felhasználására, újak tételének
előmozdítására, az ingatlan felajánlására és a szakszerű tanítás
rendszeresítésére. A megye és a város szívesen fogja a kérdést
erkölcsi és anyagi erejével támogatni.

Több városban merült fel az a gondolat, hogy az iparos-
rokkantak egy részét olyan intézetekben foglalkoztatják, amelyek
egyúttal inasotthonok is volnának, az újabb iparogeneráció
nevelésére. Az inasotthonok megszervezése, a bennlakók szak-
beli oktatása, a rokkantak foglalkoztatása, az árvagyami tisztség
vállalása körül sok hálás szerep és kiterjedt munkakör vár az
ipartestületi vezetőemberekre, akiknek idetartozó munkásságát
előre ki sem lehet jelölni. A gyakorlat fogja megmutatni, hogy
hol, melyik ponton kapcsolódhatik bele legszervebben ez az
árvagondozó munka a rokkantgyámoltás fontos feladatába.

Egyelőre az a legfontosabb óhajtás, hogy az ipartestületek
eleven érzéket és teljes megértést mutassanak e feladatok iránt.

Hogyan kezdjük meg a munkát ?

Az Országos Iparegyesületnek a hadiárvák kérdésében a
nyáron tartott értekezletén előadó voltam és ott a következőkre
hívtam fel a szakkörök figyelmét :

A hadiárvák gondozásában való közreműködés szociális
és nemzeti kötelesség teljesítése. Még ennél is több, mert, ha
abba a mederbe kerül, amelyet az akciónak U 11 m a n n Adolf
alelnök szánt, akkor a gazdasági újjáépítésnek, a magyar ipar
megerősítésének kérdése lesz belőle.

Az árváknak tartozunk vele, hogy a gyakorlati pályákra irányítsuk őket és a magyar iparnak tesszünk megbecsülhetetlen szolgálatot azzal, hogy alaposan képzett új generációt adunk neki.

Ezért kötelessége minden magyar iparosnak, hogy a hadiárva-akcióból kivége a maga részét. Nagy áldozatokra van szükség, amelyek csak akkor járhatnak kellő sikerrel, ha mindenki megteszi a kötelességét. Ez a kötelességteljesítés két irányú lehet. Az akció erkölcsi erejét gyarapítjuk, ha a hadiárvák gondozásának vezetését, ellenőrzését vállaljuk. Az ipari pályára szánt hadiárváknak az iparosok köréből való árvapártfogót fognak kirendelni. E téren nemes és fontos hivatás vár arra az iparosra, aki gyámi feladatait teljesen átérzi és azoknak megfelelni tud. Munkát vállalhat mindenki az ipari kiképzésben való önkéntes és ingyenes közreműködéssel, valamint az agitációban való részvétellel is.

Közvetlenebb az anyagi erőgyűjtésben való közreműködés.

A családos iparos elvállalja az árva ellátását vagy fölnevelését, a nevelés költségeinek fedezését, az ahhoz való hozzájárulást. Tehetősebb iparos alapítványt rendelhet egy hadiárva nevelési költségeinek biztosítására olyan módon, hogy amikor az alapítványnak ez a rendeltetése megszűnik, érdemes tanoncok magasabb fokú szakképzésének vagy kiváló ipari munkások külföldi tanulmányutazásának előmozdítására szolgáljon az alapítvány jövedelme.

Minden iparos erejéhez mérten vehet részt az újonnan alapítandó tanoncotthonok terheinek viselésében és a nagyobb ipartelepek tulajdonosai az Ulimann-féle akcióban kontemplált kisebb árvaotthonok létesítésével mozdíthatják elő az akció sikerét.

Az így várható anyagi erőgyarapodást ki fogja egészíteni az államtól, a megyéktől, a városoktól, a szociális rendeltetésű érdekképviselőktől és társadalmi tömörülésektől, a felekezeti testületektől várható anyagi hozzájárulás. Ennek sikere az agitáció elevenségétől függ. Ezért minden ipari érdekképviselő, minden város, minden megye iparos-közönségének állandóan és behatóan kell foglalkoznia a hadiárva kérdésével, minden rendelkezésre álló anyag^ erejét erre kell szánnia, olyan alapít-

ványait vagy le nem kötött vagyonsrészeit, amelyeknél ez lehetséges, a hadiárva-akció szolgálatába kell állítania.

A megyei, városi és állami költségvetések olyan tételei, amelyek a háború miatt béke idejére megállapított céljukat el nem érhetik, az akció rendelkezésére bocsátandók és ahol ez célirányos, több évre megállapított összegek veendők fel hadiárvagymóltító célzattal a költségvetésekbe.

Minden ipari intézmény alkalmas formában hívja fel erre annak a testületnek, vagy intézménynek figyelmét, amellyel megfelelő kapcsolatban áll.

Az anyagi erőgyűjtéssel párhuzamosan a társadalmi munkának egyes részleteit is ki kell jelölni.

Kívánatos annak megállapítása, hogy a hatósági és a társadalmi gyermekvédelemnek mi legyen a viszonya a hadiárva-akcióhoz, az állami iparoktatásnak, iparfejlesztésnek és munkásvédelemnek mely ágai, milyen irányban vehetnének részt abban a munkában, amelynek célja a hadiárvák ellátása és gyakorlati pályákra való előkészítése. Iparoktatási intézményeinknek egész sorát és az ipari rendeltetésű anyagi erőforrások tekintélyes tartalékát lehetne az akció szolgálatába állítani.

Az előkészítés munkájában tájékoztatás, tanácsadás, tervek és tervezetek kidolgozásával, véleményezésével tehetnének értékes szolgálatot e téren nemcsak az állami és társadalmi gyermekvédelmet ellátó intézményeink, hanem azok a kiváló műszaki és pedagógiai szakemberek is, akik felett hírneves iparoktatásunk rendelkezik.

Elég e részben arra utalni, hogy úgy az ipartelepek körében kontemplált kisebb árvaotthonok, mint a közpénzekből létesítendő árvaházak és tanoncotthonok berendezését nagy mértékben könnyítené meg a mintául szolgáló építési tervek, költségvetések, berendezési tervezetek, intézeti rendtartások, gyámi utasítások kidolgozása és kiosztása.

A nagyszabású ipartelepek engedélyezésénél és állami kedvezmények nyújtásánál ki lehetne kötni, hogy a telepen a tanoncok tisztességes ellátását és alapos kiképzését biztosító berendezések létesíttessenek, amelyek alkalmasak lehetnek hadiárvák befogadására is.

Ezekben válaszható az erőgyűjtés szervezése és végrehajtása.

Az előkészítő teendők programja ez lehetne :

Elsősorban részletes statisztika készítendő az ipari pályákra alkalmas, azokra irányítható árvákról. Ennek alapján lehetne kiszámítani, hány közintézményi árvaotthonra van szükség, mennyi jusson ebből a kisiparra, mennyi a gyáriparra? Természetes, hogy mindenekelőtt az érdeemes iparosmesterek-nél való elhelyezésre kellene figyelemmel lenni, azután az internátusszerű ellátásra.

Az ipari üzemek keretében tervezett árvaotthonok létesítése körül értékesíteni kellene azokat a tapasztalatokat, amelyeket eddig a gyári tanoncotthonokkal és gyári tanonciskolákkal próbálkozó ipartelepek egész sora gyűjtött.

A tanoncotthonokban elhelyezett tanoncok száma szerint eddig engedélyezett állami segídezések körét ki kellene terjesztetni és a városokat felvilágosítás és buzdítás útján kellene ösztönözni otthonok alapítására.

Ahol nincsenek megfelelő iparoktatási intézmények, ott az árvaotthonnal kapcsolatban bizonyos ipari szakmákat mivelő szakoktató apparátust kellene szervezni.

Felhívások, cikkek, ismertetések közrebocsátása útján tájékoztatni kell az érdekelt köröket a célok felől, amelyeket szem előtt tart az akció és az eszközökről, amelyek alkalmazásáról szó lehet.

A kereskedelmi és a közoktatásügyi minisztériumok figyelemre felhívandó olyan alapok és közpénzek felhasználására, amelyek a háború miatt eredeti rendeltetésüket amúgy sem szolgálhatják.

Hogy az itt vázlatosan felsorolt teendőket az egyesület milyen sorrendben és mely időpontban vegye munkába, erre nézve a végrehajtó bizottság van hivatva dönteni, mely elé az értekezlet állásfoglalásával együtt be fog terjesztetni az egész munkaprogramm.

Konkrét javaslatok.

Konkrét javaslataimat a következőkben tettem meg: A gyárakhoz és nagy cégekhez felhívás bocsátandó ki, mely arra buzdítsa őket, hogy vállalják el árvaogondozó intézetek alapítását, vagy pedig árvanvelési költségek adományozását akár tőkebefizetés, akár pedig az évi hozzájárulás fedezése útján. Vállalják továbbá az árvák ipari kiképzését, gyári tanonc-

otthonok létesítése által, vagy pedig az iparossá való kiképzés költségének adományozásával. Azonkívül járuljanak hozzá bármily meg nem határozott összeggel az akcióhoz és működjenek közre a gyűjtésben is. Ennek megfelelő tartalmú felhívást kell kibocsátani az ipartestületekhez is.

A rokkantügyi hivatal felkérendő, hogy az árvák statisztikai adatainak gyűjtésében az ipari szempontból jelentős körülményekre kellő súlyt vessen és ennek érdekében a kérdőívek szövegének megállapításába az érdekelt köröket vonja be. Adjon továbbá módot a készülő, vagy tervbe vett árvagondozó intézmények vázlatához való hozzászólásra azoknak a köröknek, amelyek közreműködésére számítani kell.

A kereskedelem- és közoktatásügyi miniszter úr figyelme felterjesztés útján felhívandó olyan állami költségvetési tételeknek vagy pénzalapoknak az akció körében való felhasználására, amelyek eredeti rendeltetésükre a háború alatt és a béke első évében nem fordíthatók.

A legszélesebb körben gyűjtés indítandó olyan alapítványok szerzésére, amelyek kamataiból hadiárvák nevelési költsége biztosítható, elkészítendő az erre szolgáló és ingyen kiadandó alapítólevél és gyűjtőívek útján külön gyűjtés volna szervezendő az árvagyámolítás fontos ügyének szánt bármily összegű adományok átvétele céljából.

Az iparosközönséget tájékoztatni kell a reávaró teendőkről, rá kell mutatni az akció iparosnevelési oldalának fontosságára.

Be kell szerezni az árvák ellátására és ipari kiképzésére szolgáló intézmények különböző fajainak építési terveit, költségvetését és házi rendtartásait és az ezek alapján készült tervezeteket díjtalanul kell az érdeklődőknek rendelkezésére bocsátani.

Gondoskodni kell arról, hogy az árvagyámolítás terén itthon és a külföldön fölmerülő minden újabb esemény és mozgalom figyelemmel kísértessék és a bevált kísérletekre vagy újításokra az érdekelt hatóságok vagy körök figyelme felhívassék.

Az Ipartestületek Országos Szövetsége is foglalkozott a kérdéssel. A szövetség elhatározta, hogy az iparostanoncjelölt-hadiárvák kiképzésének főbb szempontjait megvilágító emlékiratot készítet, a fővárost a tanoncotthonok létesítésére, a kereskedelmi és belügyminisztert pedig annak az akciónak a támo-

gatasára fogja fölkeríteni, mely a hadiárváknak az ipari pályákra való irányítása érdekében kívánatosnak és szükségesnek látszik. A fővároshoz intézendő kérést küldöttség útján nyújtja át és valamennyi beadványt az Országos Iparegyesülethez is betéjeszti azzal a kéréssel, hogy azok tartalmát az egyesület is tegye magáévé és vesse magát közbe a kérések teljesítése érdekében. A szövetség örömmel fogadta T h é k Endre elnöknek azt a javaslatát, hogy egy országos tanoncelhelyező intézmény létesítése kezdeményeztessék, amelynek egyúttal az is feladata volna, hogy a nálunk hiányzó és kisebb tőkével meghonosítható iparágak felé irányíttassanak az arra alkalmas tanoncjelölt hadiárvák. Ezzel kapcsolatban a szövetség keressen módot olyan szervezet létesítésére, amely a tanoncnevelésre alkalmas iparosmestereket jegyzékbe foglalná, egyúttal igyekezzék a szövetség azoknak az ipari készítményeknek mintadarabjait beszerezni, amelyeknek itthon leendő készítése kívánatos.

Az eddig elmondottakban sok pozitív érdekű javaslat van, amelynek megvalósítása jó időbe telik, sok pénzt és munkát kíván. Ezért áttekinthető, okszerű rendszerbe kell foglalni valamennyit és csak aktualitásának és szükségességének megfelelően viendő át a gyakorlati életbe.

Nem egy és nem is három esztendőre szóló tervet kell készíteni ehhez. Egy egész emberöltőre szól a hadiárvák ipari nevelésének kérdése, amelyet országos keretekben és egységes terv szerint kell munkába venni. Tisztázni kell a kérdés minden fontos részletét és mindegyiket csak kellő megfontolás és előkészítés után szabad átültetni a valóságba. Kívánatos, hogy a magyar társadalom, országos és helyi adminisztrációink minden illetékes faktora hozzászólhasson és állást foglaljon a problémához.

Ezt a hozzászólást, a rendszeres előkészítést kívántam szolgáltatni ezzel az összefoglalással. Hasznos, praktikus munkára törekedtem és ha csak némi visszhangja is támad dolgozatomnak, munkám nem volt hiábavaló.